

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

p-ISSN:1300-9702 e-ISSN: 2149-3243

KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: 1990-2022 YILLARI ARASI TÜRKİYE ÖRNEĞİ

*The Relationship Between Public Expenditures and Economic Growth: The Case Of Turkey
Between 1990 And 2022*

Ayşegül GÜRSUL¹ ve İzzet TAŞAR²

¹ Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Elazığ, ayse3494@outlook.com, orcid.org/0000-0002-8802-0983

²Prof. Dr., Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler, İktisat ABD, Elazığ, itasar@firat.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9187-6910

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

28.02.2024

Kabul/Accepted:

21.05.2024

DOI:

10.18069/firatsbed.1444704

Anahtar Kelimeler:

Ekonomik Büyüme, Cari
Harcamalar, Transfer
Harcamaları, Yatırım
Harcamaları, Birim Kök Testi

Key Words:

Economic
Growth, Current
Expenditures, Transfer
Expenditures, Investment
Expenditures, Unit Root Test

ÖZ

İktisat biliminin 18. yüzyılda Adam Smith tarafından temellerinin atılmasıyla makro ve mikro anlamda birçok soruna da çözüm arayışları başlamıştır. Adam Smith'e göre ekonomide denge kendi kendine oluşur ve bu nedenle devlet müdahalesine gerek yoktur. Devlet sadece otomatik bu dengenin sağlanamadığı güvenlik, adalet ve sağlık gibi alanlarda kendini gösterebilir. Makro iktisadi kurup geliştiren Keynesyen ekol bu konuda büyük önem arz etmektedir. 1929'dan sonra Keynes'in önderliğini üstlendiği Keynesyen iktisat devletin ekonomide önemli bir yerinin olduğunu savunmuş ve devletin bu rolünü gerekli görmüştür. Söz konusu her iki anlayış ekonomide devletin rolünün ne olması gerektiğine büyük önem atfetmişlerdir. Bu makalede de ekonomide devlet müdahalesinden yola çıkılarak; kamu harcaması türleri olan tüketim, yatırım ve transfer harcamalarının ekonomik büyümeyle arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca bu çalışmada birim kök testi uygulanmış ve seriler durağan hale getirilmiştir. Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında ilişki tespit edilmiş ve ilişkinin yönleri detaylı olarak açıklanmıştır. Bu ilişkinin temellerini teorik olarak Wagner ve Keynes atmıştır. Bunun üzerine yapılan araştırmalar sonucuna göre ilişki Keynes ve Wagner görüşüne göre şekillenmiştir.

ABSTRACT

With the foundations of economics laid by Adam Smith in the 18th century, the search for solutions to many macro and micro problems began. According to Adam Smith, balance in the economy occurs on its own and therefore there is no need for state intervention. The state can only show itself in areas such as security, justice and health, where this balance cannot be achieved automatically. There have been other schools of thought seeking the answer to whether state intervention is necessary or not. The Keynesian school, which established and developed macroeconomics, is of great importance in this regard. Keynesen, led by Keynes after 1929, gained an important place in the economy and deemed this role necessary. It is of great importance what role his two understandings play in the economy. Based on the intervention of the state in this written economy; The relationship between consumption, investment and transfer expenditures, which are public expenditure types, and economic growth is different. In addition, this hair was applied to the unit root test and the series were made stationary. The relationship between public expenditures and economic growth has been determined and the relevant details are explained in detail. Theoretically, Wagner and Keynes laid the foundations of this relationship. According to the studies conducted on this, the relationship was shaped according to the views of Keynes and Wagner.

Atıf/Citation: Gürsul, A. ve Taşar, İ. (2024). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: 1990-2022 Yılları Arası Türkiye Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 2, 793-802.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ayşegül GÜRSUL, ayse3494@outlook.com

1. Giriş

Devletin iktisadi hayattaki rolünün ne olacağı tarih boyunca tartışılan ve araştırmalara konu olan bir mesele olmuştur. Literatür incelendiğinde, bir kısım iktisat ekolü iktisadi hayatta devletin varlığının her alanda hissedilmesi gerektiğini ve bu durumun ekonomik büyüme üzerinde etkili olacağını savunurken; tam tersi görüşlere rastlamak da mümkündür.

Tarihsel süreç içerisinde iktisadi düşünce teorileri incelendiğinde, devletin ekonomide sadece güvenlikten sorumlu ve özel sektörün tıkandığı yerde müdahalesinin makul bir anlayış olduğunu benimseyen iktisat ekollerine rastlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi Adam Smith' in öncülüğünü üstlendiği serbest piyasayı savunan Klasik İktisat ekolüdür. Arz yanlı olan bu ekolün teorileri 1929 Buhranı ile çürümüş ve yerini talep yanlı iktisat teorisini savunan Keynesyen Ekole bırakmıştır. 1929 Buhranı ile Keynes ekonomideki en büyük sorunun efektif talep yetersizliği olduğunu vurgulamış ve devletin yapacağı kamu harcamaları ile bu sorunun ortadan kalkacağını savunmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra devletin rolü ekonomide daha baskın olarak hissedilmiştir. Savaşın ülkede yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi adına kamu sektörü iktisadi alanda baskın olarak hissedilmeye başlamıştır. Devletin bu denli piyasanın büyük bir bölümüne hükmetmesi 1970 OPEC kriziyle Keynesyen iktisadın kurallarının geçerliliğini yitirmesine sebep olmuştur. Kamu harcamalarının yönetimindeki ihmal edilen çalışmalar, zamanla verimsiz ve etkisiz sonuçlar doğurmuştur (Adeniyi, 2013: 2). Özellikle 1980 sonrası bu sorun çoğu dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye' de de ekonomi politikalarının dinamikleri ve liberalizasyon sistemi ile ekonomik büyümenin yönünü değiştirmeye başlamıştır (Oktayer ve Susam, 2008: 151). İktisatçılar ve politikacılar ekonomik reformlar yaparlarken kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki önemli ölçüde belirleyici bir etken olmuştur. Fakat bu belirleyici etken bazı aralıklarda kafa karıştırıcı da olmuştur (Nyasha ve Odhiambo, 2019: 82). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk kişi 1883 yılında Wagner olmuştur. Üzerinde en çok durulan "kamu harcamaları mı ekonomik büyümeye neden olur yoksa ekonomik büyüme mi kamu harcamalarına neden olur?" sorusunun cevabı Wagner' e göre, ekonomik büyümenin kamu harcamalarını artıracığı yönünde olmuştur. Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin çıkış noktası olarak 1800'ler gösterilse de bu konunun günümüze hiddetlenerek gelmesi ve hâlâ tartışılır olması yadsınamaz bir gerçektir. Son dönemlerde yapılan çalışmalar, tartışmaları sınıflandırarak iki etken arasındaki nedenselliğinin yönünü tespit etmeye çalışmaktadır.

Bu çalışmada kamu harcamalarının ekonomik büyüme ile ilişkisi ele alınacaktır. Kamu harcamalarının türleri olan cari, yatırım ve transfer harcamalarının da ekonomik büyümeye etkileri incelenerek 2000-2020 döneminin verileri kullanılacaktır.

2. Çalışmanın Teorik Altyapısı

İkinci Dünya Savaşı'na katılan ülkelerde beşeri, fiziki sermayelerde düşüşün yaşanması, savaşın ekonomik Ülkelerde kamu harcamalarındaki artışın, ekonominin birçok değişkeninde etkili olabilmektedir. Fakat en büyük etki ekonomik büyüme performansı üzerinedir. Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisinde nedenselliğine yönelik literatürde temel iki görüş ileri sürülmektedir. İlk görüş Wagner'e aittir. Wagner, kamu harcamalarındaki artışı içsel bir faktör olarak görmekte ve ekonomik büyümeye etki edeceğini savunmaktadır. Kamu harcamalarındaki en büyük artışın sebebi olarak ise endüstrileşme sürecini göstermektedir. Fakat Wagner, bir ülke ekonomisinin büyümesine bağlı olarak kişi başına düşen reel gelirin artması sonucu kamu harcamalarının artabileceğini savunmaktadır. Sonuç olarak, kamu harcamaları ekonomik büyümenin bir sonucudur (Bird, 1971: 2; Gül ve Yavuz: 74). Nitekim meydana gelen büyümeyle birlikte, devletin güvenlik, askeri ve sosyal hizmetlere olan ihtiyacı artacaktır. Devletin bu artışlara sorunsuz bir şekilde tepki verebilmesi için idari faaliyetlerin maliyetlerini karşılaması gerekecektir. Bu durum Wagner tarafından "kamu harcamalarının artış kanunu" şeklinde ifade edilmektedir (Oktayer ve Susam: 2008: 148). Oxley (1994) "Cointegration, Causality and Wagner's Law: A Test of Britain 1870-1913" adlı çalışması, Wagner'in tezini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Kamu harcamaları ve ekonomik büyümeye yönelik ikinci görüş ise Keynes'e aittir. Keynes, 1929 Buhranı ile birlikte devletin iktisadi hayatta aktif olarak rol alması gerektiğini savunmuştur. 1950'ler ve 1960'larda devletin kamu harcamaları ile ekonomiye yön vermesi gerektiği görüşü baskın olarak hissedilmiştir. Bu görüş, gelişmekte olan ülkelerde hükümet desteği ile piyasa mekanizmasının başarısızlığını gidermeyi ilke

edinmiştir (Çestepe ve Bilen: 2001: 56). Bu yaklaşımda önemli olan kamu harcamalarıdır. Çarpan etkisi ekonomiyi olumlu yönde etkileyecek temel uyarıcı olarak görülmektedir. Bu nedenle kamu harcamaları arttıkça ekonomik büyümenin de artacağı savunulmuştur (Susam ve Oktayer, 2008: 148). Holmes ve Hutton (1990) yılında “On The Casual Relationship Between Government Expenditures And National Income” çalışması Keynes’in görüşünü destekler niteliktedir.

Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında kuramsal çalışmaların yanı sıra ampirik çalışmalar da mevcuttur. Çalışmaların yöntemi, ele aldıkları kamu harcaması türü, ülkeler ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu nedenle çalışma sonuçlarının bir kısmı Wagner’in görüşünü destekler nitelikte iken diğer kısmı ise Keynes’in görüşüyle aynı yönde sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

2.1. Literatür Taraması

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik literatürde bulunan bazı yerli ve yabancı çalışmalar aşağıdaki Tablo 1’de derlenmiştir:

Tablo 1. Literatür

Yazar	Ülke	Zaman aralığı ve Yöntem	Sonuç
Nyasha(2019)	Kuzey Afrika	1980 – 2019 (VAR)	Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında belirsizlik vardır.
Mesghena (2011)	Sahra Altı Afrika Ülkeleri	1987-1997 (Panel Veri Seti)	Hükümet harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi vardır.
Adeniyi (2013)	Nijerya	1961-2010 (Granger Nedensellik Testi)	Kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde etkisi yoktur.
Bose, Haque ve Osborn (2007)	Gelişmekte olan 30 ülke	1970-1990 (Eş bütünlüşme, Granger Nedensellik)	Cari harcamaların ekonomik büyüme üzerinde etkisi yoktur ancak kamu sermaye harcamalarının GSYİH içindeki payı pozitifdir.
Ahuja ve Pandit (2020)	Türkiye’nin içinde bulunduğu 59 ülke	1990-2019 (Granger nedensellik)	Kamu harcamaları ekonomik büyümeyi canlandırmaktadır.
Singh ve Balbir (1984)	Hindistan	1950-1981 (Sims Nedensellik)	Milli gelir ile kamu harcamaları arasında bir nedensellik yoktur.
Liu, Hsu, Younis (2008)	Amerika	1947-2002 (Granger nedensellik)	Kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik vardır.
Oxley (1994)	İngiltere	1870-1913 (Eş-bütünlüşme ve Granger nedensellik)	Ekonomik büyüme kamu harcamaları üzerinde etkilidir.
Oktayer ve Susam (2008)	Türkiye	1970-2005 (En Küçük Kareler Yöntemi)	Toplam kamu harcamalarının ekonomik büyüme etkisi gözlenmemiştir.
Aytaç ve Güran (2010)	Türkiye	1987-2005 (VAR Analizi)	Ekonomik büyümeden cari harcamalara tek taraflı nedensellik, ekonomik büyümeyle transfer ve yatırım harcamalarına doğru bir nedensellik bulunamamıştır.
Gül ve Yavuz (2011)	Türkiye	1963-2008 (Birim Kök Testi, Eş-bütünlüşme Testi, Granger Nedensellik Testi)	Kamu harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi vardır ve bu tek yönlüdür.
Arısoy (2005)	Türkiye	1950-2003 (Eş-bütünlüşme, Nedensellik Testi)	Uzun dönemde ekonomik büyümeden, ekonomik açıdan ayrıştırmış transfer, cari ve yatırım harcamalarına yönelik tek taraflı nedensellik ilişkisi vardır.

3. Ampirik Bulgular

Bu çalışmanın ampirik sonuçlarına geçmeden önce yıllar itibariyle kamu harcamaları ve bileşenlerinin (cari-yatırım-transfer) GSYİH içindeki payını incelemekte yarar olacaktır. TÜİK verilerine göre Türkiye’de 1990 - 2022 arası yıllar incelendiğinde, kamu harcamalarının GSYİH içindeki payında önemli dalgalanmalar görülmektedir. Fakat 2001 ve 2002 yıllarına bakıldığında ise %40 oranlarına tekabül etmektedir. Bunun nedeni olarak da 2001 krizi gösterilebilir. 2003 yılında krizin olumsuz etkilerini azaltmak adına büyümeyi destekleme, kamu açıklarını kapatma gibi destek programları devlet kanalı ile hazırlanmış olması olası bir nedendir. Bu nedenle kriz dönemlerinde devlet harcamalarının ekonomideki etkisi daha fazla hissedilmektedir. 2003 yılındaki toplam gelirin GSYİH içindeki payına bakıldığında ise bu oran %30 olarak görülmektedir. Sonuç olarak 2003-2023 yılları arasında en yüksek devlet harcaması oranı %38 oranında 2003 yılına aittir. Fakat bu yıldaki devlet gelirinin GSYİH içindeki payına bakıldığında ise bu oran %30 civarındadır.

Harcamaların gelirden yüksek olduğunu gösteren bu oranlar bu dönemlerde bir yapısal kırılma hakkında yoruma neden olabilmektedir. Bu dönemler arasında en az harcama oranı ise 2006 yılında %31 oranındadır. Görüldüğü üzere devlet harcamalarında bir düşüş söz konusudur. Bu oran tek başına yorum yapmak için yeterli olmadığından yine devlet geliri ile kıyaslayarak yorum yapmak daha bilgilendirici olacaktır. Bu yıl içindeki devlet gelirinin GSYİH içindeki oranı ise %33 civarındadır. Burada ise devlet gelir oranının, harcamalardan daha büyük olduğu görülmektedir. Buradan ekonomide geçmişe nazaran bir istikradan söz edilebilir.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde gayrisafi yurtiçi hasılanın belirleyicileri gecikmesi dağıtılmış otoregresyon ve asimetrik nedensellik testleri ile araştırılmaktadır. Veriler 1990-2022 arası dönemi kapsamakta olup Dünya Bankası veri dağıtım sisteminden elde edilmektedir. Ampirik analizlerde doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla (lnGDPPC), cari harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı (CONS), transfer harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı (TRP) ve yatırım harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı (INV) değişkenleri kullanılmaktadır. Ekonometrik analizlerde sırasıyla tanımlayıcı istatistikler, korelasyon, Genişletilmiş Dickey- Fuller (1979,1981) birim kök testleri, gecikmesi dağıtılmış otoregrasyon (ARDL) ve Hatemi ve Roca (2014) asimetrik nedensellik testleri uygulanmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Korelasyonlar ve Tanımlayıcı İstatistikler

	lnGDPPC	CONS	TRP	INV
Mean	3.909886	0.131931	0.160388	0.029097
Median	3.894427	0.134947	0.159453	0.030836
Maximum	4.160108	0.167703	0.253894	0.037676
Minimum	3.720655	0.084000	0.061000	0.013500
Std. Dev.	0.141335	0.026834	0.040826	0.006081
Skewness	0.270812	-0.504511	-0.264324	-0.917482
Kurtosis	1.662130	1.912707	3.981183	3.247452
Jarque-Bera	2.864474	3.025456	1.708010	4.713946
Probability	0.238774	0.220308	0.425707	0.094706*

Not: * değeri %10 anlam düzeyinde alternatif hipotezi kabul görülmüştür.

Tablo2' de 1990-2022 dönemi içerisinde doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılanın ortalama değeri 2.89, cari harcamalarının GSYİH' ya oranı ortalama değeri 0.134, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranının ortalama değeri 0.159 ve yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranının ortalama değeri 0.03 olmaktadır. Aritmetik ortalama dikkate alındığında en düşük değere yatırım harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının, en yüksek değere ise transfer harcamalarının GSYİH' ya oranının sahip olduğu görülmektedir. En yüksek standart sapma değerine doğal logaritması alınmış Amerikan doları cininden kişi başı GSYİH, en düşük standart sapma değerine ise yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı sahiptir. Doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı GSYİH değişkeni sağa çarpık, cari harcamalarının GSYİH' ya oranı, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı ve yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenleri sola çarpıktır. Doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı GSYİH ve cari harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenlerinin dağılımı basık, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı ve yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenlerinin dağılımı ise diktir. Jarque Bera normallik testine göre doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı GSYİH, cari harcamalarının GSYİH' ya oranı, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenlerinde sıfır hipotezi kabul edilmekte ve bu değişkenler normal dağılım göstermektedir. Yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkeni ise %10 anlam seviyesinde alternatif hipotez kabul edilmekte ve normal dağılıma uymamaktadır.

Tablo 3. Değişkenler Arasında Korelasyonlar

	lnGDPPC	CONS	TRP	INV
lnGDPPC	1			
CONS	0.809	1		
TRP	0.160	0.378	1	
INV	0.375	0.590	0.166	1

Tablo3'te korelasyon sonuçlarına göre kişi başı GSYİH ile diğer bağımsız değişkenler arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Kişi başı GSYİH ile cari harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında korelasyon oranı 0.809, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında 0.16, yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında korelasyon 0.375'dir. Kişi başı GSYİH ile en yüksek korelasyon değerine sahip olan cari harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkeni ve en düşük korelasyon değerine sahip olan ise transfer harcamalarının GSYİH oranıdır. Transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı ile cari harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında korelasyon 0.378'dir. Yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı ile cari harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında korelasyon oranı 0.59, yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı arasında korelasyon oranı 0.166'dır (Tablo 4).

Tablo 4. ADF (1981) Birim Kök testi Sonuçları

		<i>Değişkenler</i>	<i>ADF</i>	<i>ADF</i>
<i>Düzye</i>	<i>Sabit</i>	lnGDPPC	0.181 (3) [0.966]	-6.075 (2) [0.00]***
		Cari	-1.752 (0) [0.396]	-4.802 (0) [0.00]***
		Transfer	-4.180 (8) [0.00]***	-4.802 (0) [0.00]***
		Yatırım	-2.215 (0) [0.204]	-4.802 (0) [0.00]***
	<i>Sabit+Trend</i>	lnGDPPC	-5.591 (0) [0.00]***	-6.013 (2) [0.00]***
		Cari	-1.046 (0) [0.922]	-4.982 (0) [0.00]***
		Transfer	-5.646 (8) -4.802 (0) [0.00]***	-4.802 (0) [0.00]***
		Yatırım	-2.409 (0) [0.367]	-4.802 (0) [0.00]***

Not: *** %1 anlam seviyesinde serilerin durağanlıklarını göstermektedir.

Tablo4'te doğal logaritması alınmış Amerikan doları cinsinden kişi başı GSYİH değişkeni düzey değerinde sabitli modelde birim kök taşımaktadır. Ancak düzey değerinde trendli modelde ise %1 anlam seviyesinde durağandır. Transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkeni ise düzey değerinde hem sabitli hem de trendli modelde durağandır. Diğer iki değişken olan ile cari harcamalarının GSYİH' ya oranı ve ile yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenleri düzey değerinde birim kök taşımaktadır. Bütün değişkenlerin birinci farkı alındığında birim kök sorunundan kurtuldukları görülmektedir. Son olarak transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkeninin I(0), diğer değişkenlerin I(1) olduğu varsayılmaktadır (Tablo 5).

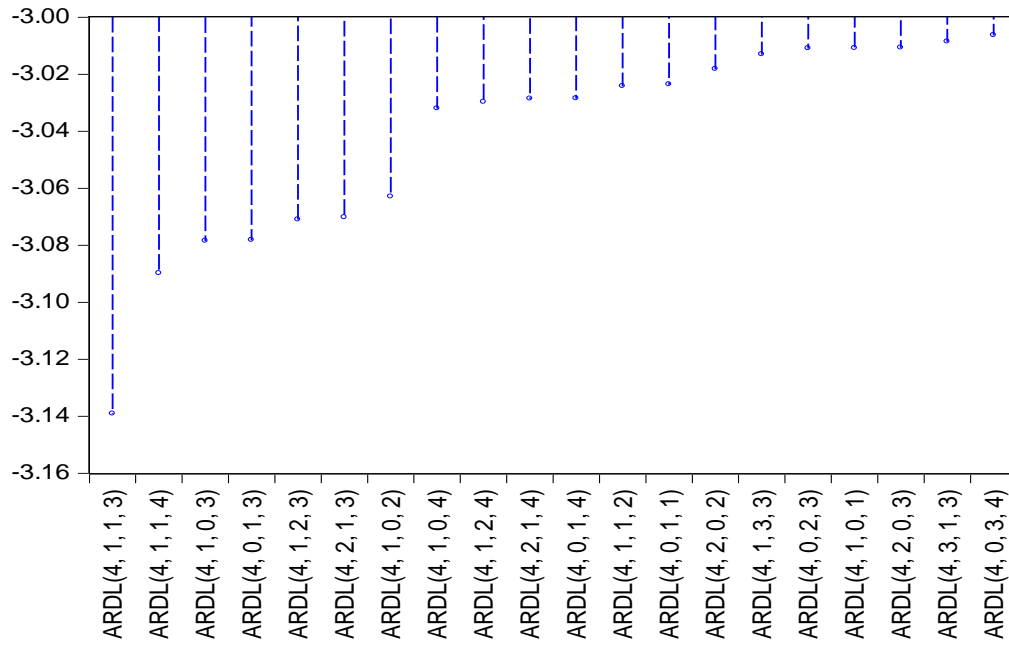
Tablo 5. Asimetrik ARDL Sınır Testi Sonuçları

	F İstatistiği	k
	5.823	2
	I(0)	I(1)

%10 Kritik Değer	2.37	3.2
%5 Kritik Değer	2.79	3.67
%1 Kritik Değer	3.65	4.66

Tablo 5'te, kişi başı GSYİH ile cari harcamalarının GSYİH'ya oranı, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı ve yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkenleri arasında gecikmesi dağıtılmış otoregresyon regresyon (ARDL) modeli kullanılmıştır. Tablo 5'te yer alan sınır (bounds) testi sonuçlarına göre %1 anlam seviyesinde değişkenler arasında uzun dönemde ilişki bulunmaktadır

Akaike Information Criteria (top 20 models)

Şekil 1: Akaike Bilgi Kriterine Göre Optimal Gecikme Uzunlukları

Şekil 1'de gecikmesi dağıtılmış otoregresyon modelinde kısa dönemde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ne kadar geçmişe gittiklerini görmek amacıyla Akaike bilgi kriteri kullanılmaktadır. Buna göre Amerikan doları cinsinden kişi başı GSYİH değişkeninin dört gecikmesi, cari harcamalarının GSYİH' ya oranının bir gecikmesi, yatırım harcamalarının GSYİH' ya oranının bir gecikmesi, transfer harcamalarının GSYİH' ya oranı değişkeninin üç gecikmesi kullanılmaktadır.

Tablo 6. ARDL (4,1,1,3) Modeli Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Olasılık Değeri
lnGDPPC(-1)	-0.142796	0.4256
lnGDPPC(-2)	0.104645	0.5434
lnGDPPC(-3)	0.250124	0.1802
lnGDPPC(-4)	0.544708	0.0062***
CONS	0.819644	0.5346
CONS(-1)	2.285641	0.1557

RRP	-1.276063	0.0944*
TRP(-1)	0.977492	0.1563
INV	-0.642559	0.8285
INV(-1)	-5.558526	0.1070
INV(-2)	0.215317	0.9481
INV(-3)	-5.077113	0.0912*
C	0.947713	0.1037

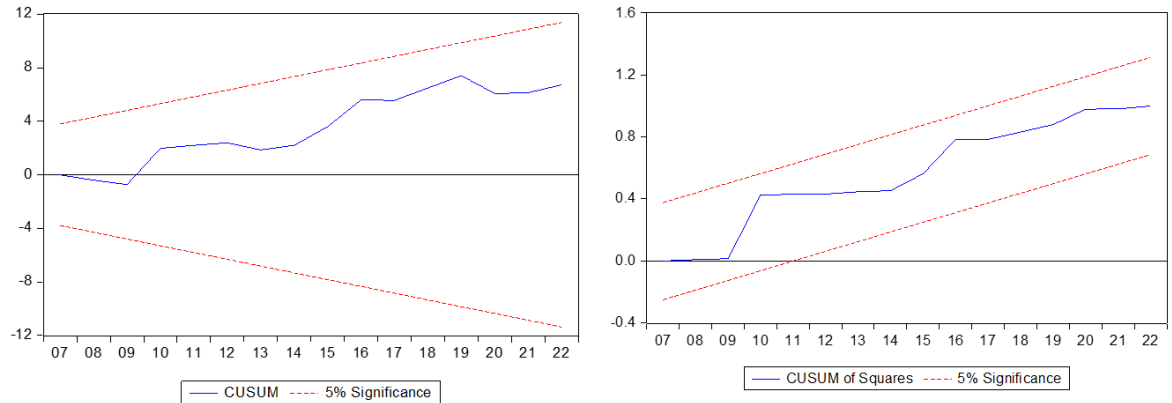
Tablo6’da olasılık değerinin 0.05’ten küçük olması bu katsayının anlamlı olduğunu gösterirken negatif (-) olması modelde ortaya çıkacak bir dengesizliğin düzeleceği anlamına gelir (Özçelik ve Gökse, 2019). Ayrıca sabit terimi ifade eden “C” katsayısı pozitif ve istatistiki olarak da anlamlıdır.

Tablo 7. ARDL Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Statik Asimetrik Regresyon	
Sabit Terim	3.849 (0.00)***
Cari	1.276 (0.059)*
Transfer	-1.227 (0.456)
Yatırım	-4.546 (0.21)
ECT(-1)	-0.243 (0.00)***
R ²	0.894
χ^2_{SC}	1.670 (0.223)
χ^2_H	1.517 (0.214)
χ^2_{FF}	0.369 (0.716)

Not: ***,** ve * değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir. χ^2_{SC} , χ^2_H , χ^2_{FF} ve χ^2_N değerleri sırasıyla seri korelasyonu, (Breusch-Pagan-Godfrey) değişen varyans testini, Ramsey RESET testi ve normallik testlerini göstermektedir.

Tablo7’de sabit terim, cari harcamalarının GSYİH’ ya oranı ve hata düzeltme terimi %1 ve %10 anlam seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Transfer harcamalarının GSYİH’ ya oranı ve yatırım harcamalarının GSYİH’ ya oranı değişkenleri ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde cari harcamalarının GSYİH’ ya oranı %1 artarsa kişi başı GSYİH %1.276 artmaktadır. Hata düzeltme terimine göre modelde ortaya çıkan bir dengesizlik yaklaşık 4.1 yılda tekrar dengeye yönelmektedir. Belirlilik katsayısına göre kişi başı GSYİH’ daki değişmelerin %89.4’ü modele dahil edilen cari, transfer ve yatırım harcamalarının GSYİH’ ya oranı değişkenleri tarafından açıklanmaktadır. Şekil 2’de CUSUM ve CUSUMQ testlerine göre modelde yapısal kırılma bulunmamaktadır.

Şekil 2. CUSUM ve CUSUMQ Testleri

Tablo 8, Hatemi ve Roca (2014) asimetrik nedensellik test sonuçlarına göre;

- Cari harcamalarının GSYİH oranının pozitif bileşeninden (artması) kişi başı GSYİH'nin negatif bileşenine (azalması) doğru asimptotik olarak %1 anlam seviyesinde,
- Cari harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasıla oranının negatif bileşeninden (azalması) kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılanın pozitif bileşenine (artması) doğru asimptotik olarak %10 anlam seviyesinde,
- Transfer harcamalarının GSYİH oranının negatif bileşeninden (azalması) kişi başı GSYİH'nin pozitif bileşenine (artması) doğru asimptotik olarak %1 anlam seviyesinde ve bootstrap olarak %10 anlam seviyesinde,
- Yatırım harcamalarının GSYİH oranının pozitif bileşeninden (artması) kişi başı GSYİH'nin pozitif bileşenine (artması) doğru asimptotik olarak %1 anlam seviyesinde ve bootstrap olarak %10 anlam seviyesinde nedensellik bulunmaktadır.

Tablo 8. Hatemi J-Roca (2014)Asimetrik Nedensellik Test Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	MWALD	%1	%5	%10
(CONS) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁺	0.637 (0.727)	27.154	12.725	7.903
(CONS) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁻	11.595 (0.00)***	1277.657	48.803	23.622
(CONS) ⁻ ≠> (lnGDPPC) ⁻	0.001 (0.98)	19.89	5.594	3.88
(CONS) ⁻ ≠>(lnGDPPC) ⁺	8.724 (0.052)*	224.724	54.277	22.686
(TRP) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁺	0.001 (0.981)	11.077	4.923	2.965
(TRP) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁻	1.832 (0.608)	272.573	46.176	22.395
(TRP) ⁻ ≠> (lnGDPPC) ⁻	5.257 (0.154)	229.636	51.219	23.478
(TRP) ⁻ ≠>(lnGDPPC) ⁺	28.345 (0.00)***	207.142	52.338	27.750*
(INV) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁺	24.167 (0.00)***	156.249	39.754	21.431*
(INV) ⁺ ≠>(lnGDPPC) ⁻	1.715 (0.424)	26.361	11.880	8.355
(INV) ⁻ ≠> (lnGDPPC) ⁻	3.453 (0.178)	21.196	10.012	7.021
(INV) ⁻ ≠>(lnGDPPC) ⁺	4.022 (0.134)	26.080	12.324	7.853

Not: ≠> notasyonu nedenselliğin olmadığı sıfır hipotezini göstermektedir. Parantez içindeki değerler asimptotik olarak olasılık değerlerini göstermektedir. '***', '**' ve '*' değerleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlam seviyelerinde değişkenler arasında nedensellik ilişkisini göstermektedir. Bootstrap sayısı 10.000'dir. Vektör otoregresyon modelinden elde edilen optimal gecikme uzunluğu 2 olarak seçilmiştir.

4. Sonuç

Bu makalede, ekonomik büyüme ile kamu harcamalarının türleri olan cari, transfer ve yatırım harcamaları arasındaki nedensellik ilişkileri 1990-2022 zaman aralığı için incelenmiştir. Çalışmada öncelikle, birim kök testleri sınanmış ve seriler durağanlaştırılmıştır. Değişkenlerin aynı düzeyde bütünlük olmadıkları görülmüş bu nedenle eş bütünlük analizi uygulanmamıştır.

Durağan değerler ekonometrik olarak incelenerek bazı sonuçlar elde edilmiştir. ARDL uzun dönem testine göre ilişki tespit edilmiş ve bu ilişki cari harcamalarda %10 anlam seviyesindedir. Cari harcamaların GSYİH'ya oranı %1 arttığında kişi başı GSYİH %1,276 artmaktadır. Diğer iki değişken olan transfer harcamalarının GSYİH'ya oranı ve yatırım harcamalarının GSYİH'ya oranları ile kişi başına düşen GSYİH arasında anlamsızlık söz konusudur. Daha sonra Hatemi ve Roca nedensellik testleri uygulanmıştır fakat bu testte ilişki tespit edilmemiştir. Çünkü kamu harcamalarının alt kalemleri ile ve GSYİH arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. CUSOM ve CUSOMQ test sonuçlarına göre ise gecikmeler dikkate alındığında yapısal bir kırılmaya rastlanmamıştır. Seri, olağan konjunktürde bir seyir izlemektedir. Bu konjunktürde devlet müdahalesini gerektirecek kamu harcamaları söz konusu değildir. Örneğin, veriler incelendiğinde 2007

ekonomik krizi Türkiye'nin kamu harcamalarına etkisi bakımından bir etken olarak görülmemiş ve yapısal kırılmalara neden olmamıştır. Fakat 2023 Kahramanmaraş depreminin, kamu harcamaları ile büyüme arasındaki ilişkinin farklılaşacağı öngörülmektedir.

Literatürde kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında Wagner ve Keynes görüşleri bulunmaktadır. Wagner kanununa göre ekonomik büyüme kamu harcamalarına neden olurken, Keynes'in teorisine göre ise kamu harcamaları ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Bu çalışma da kamu harcamaları bileşenlerinden ekonomik büyümeye doğru bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuç olarak, 1990-2022 yılları arasında gerek yerli gerek yabancı çalışmalar incelendiğinde kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisinin yönü farklılık arz etmektedir.

Sonuç olarak, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerine ekonomiler politikalar üretirlerken; ülkelerinin gelişmiş, gelişmekte veya az gelişmiş olma durumuna göre bir yol izlemelidirler. Çünkü ülkelerin gelişmişlik durumuna göre uygulayacağı politikalar farklılık arz edecektir. Bu nedenle bu durum ekonomi üzerine hayati önem arz etmekte ve politika yapımcılar için öneri olarak sunulmaktadır.

Kaynakça

- Adeniyi, A.S. (2013). Government Spending and Economic Growth: Evidence From Nigeria. *Munich Personal Repec Archive*, ss.43916
- Ahuja, D. ve Pandit, D. (2020). Public Expenditure and Economic Growth: Evidence From the Developing Countries. *FIIIB Business Review*, 2, 1-9.
- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*. 3.Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Arısoy, İ. (2005). Wagner ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 63-80.
- Aytaç, D. ve Güran, M.C. (2010). Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyümeyi Etkiler mi? Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz. *Sosyo Ekonomi*, 2,130-152.
- Bird, M.R. (1971), Wagner's Law of Expanding State Activity, *Public Finance*, 26(2), 1-26.
- Bose, N., Haque, M.N. ve Osborn D.R. (2007). Public Expenditure and Economic Growth: A Disaggregated Analysis for Developing Countries. *The Manchester School*, 75(5), 533-556.
- Çeştepe, H. ve Bilen, M. (2001). Devletin Ekonomideki Rolü: Finansal Kriz Sonrası Doğu Asya'da Performans Analizi. *İşletme Finans Dergisi*, 2, 54-71.
- Dickey, David And Wayne Fuller. (1979). Distribution Of The Estimators For Autoregressive Time Series With A Unit Root, *Journal Of The American Statistical Association*, 74, 427- 431.
- Dickey, David And Wayne Fuller. (1981). Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root. *Econometrica*, 49, 1057-72.
- Gül, E. ve Yavuz, H. (2011). Türkiye'de Kamu Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi:1963-2008 Dönemi. *Maliye Dergisi*, 160, 72-85.
- Hatemi-J, A., & Roca, E. (2014). Brics And Pigs İn The Presence Of Uncle Sam And Big Brothers: Who Drive Who? Evidence Based On Asymmetric Causality Tests. Griffith Business School Discussion Papers Finance.
- Holmes, J.M ve Hutton, P.A. (1990). On The Casual Relationship Between Government Expenditures And National Income. *The Review of The Economics And Statistics*, 72, 87-95.
- Liu, L.C., Hsu, C. ve Younis, Z.M. (2008). The Association Between Government Expenditure and Economic Growth. *Journal of Public Butgeting Accounting and Financial Management*, 20(4), 537-553.
- Mesghena, Y. (2011). Public Spending and Economic Growth: Empirical Investigation of Sub-Saharan Africa. *Southwestern Economic Review*, 59-68.
- Nyasha, S. ve Odhiambo, N.M. (2019). The Impact of Public Expenditure on Economic Growth: A Review of *International Literature*. 19(2), 81-101.
- Oktayer, N. Ve Susam, N. (2008). Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi:1970-2005 Yılları Arası Türkiye Örneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 146-164.
- Oxley, L. (1994). Cointegration, Causality and Wagner's Law: A Test for Britain 1870-1913. 41(3), 286-298.
- Özçelik, Ö. ve Göksu, S. (2020). CDS primleri ve enflasyon oranının, faiz oranlarına etkisi: Türkiye Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 69-78.
- Rosen, H.S. ve Gayer, T. (2014). Public Finance, Global Edition, McGraw Hill Higher Education, Maidenhead.
- Singh, B. ve S. Balbir. (1984). Causality Between Public Expenditure and National Income. *The Review of Economic and Statistic*, 66(4), 630-644.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-